

Täysistunto

Keskiviikko 25.11.2020 klo 14.00—22.01

9. Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestön Suomen valtuuskunnan kertomus ETYJ:n parlamentaarisen yleiskokouksen toiminnasta vuonna 2019

Kertomus K 8/2020 vp

Valiokunnan mietintö UaVM 4/2020 vp

Ainoa käsittely

Toinen varapuhemies Juho Eerola: Ainoaan käsittelyyn esitellään päiväjärjestyksen 9. asia. Käsittelyn pohjana on ulkoasiainvaliokunnan mietintö UaVM 4/2020 vp. Nyt päätetään kannanotosta kertomuksen johdosta.

Ulkoasiainvaliokunnan puheenjohtaja, edustaja Niikko.

Keskustelu

17.11 **Mika Niikko ps** (esittelypuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestö Etyj on järjestö, johon kuuluu 57 osallistujavaltiota. Suomen valtuuskuntaan kuuluu kuusi varsinaista ja kuusi varajäsentä. Puheenjohtajana toimii perussuomalaisten kansanedustaja Vilhelm Junnila.

Etyjin tavoitteena on edistää jäsenmaiden välistä vuoropuhelua ja ottaa kantaa alueen kiistoihin ja jäsenvelvoitteiden noudattamiseen. Etyj pyrkii lisäämään jäsenmaidensa turvallisuutta ja käsittelee aihetta laajasti eri näkökulmista. Keskeisimpiä ovat asevalvonta, demokratia, ihmisoikeudet sekä taloudellinen ja ympäristön turvallisuus.

Käsitellessään Etyjin parlamentaarisen yleiskokouksen vuoden 2019 toimintakertomusta mietinnön laatimista varten kiinnitti ulkoasiainvaliokunta huomiota siihen, että jännittyneet kansainvälispoliittinen tilanne heijastui kertomusvuonna myös yleiskokouksen toimintaan. Tätä kuvaa esimerkiksi se, että yleiskokouksen istunnon loppuasiakirjasta ei saatu kertomusvuonna yksimielisyyttä. Keskustelun keskiössä olivat konfliktit Ukrainassa ja Vuoristo-Karabahissa sekä Kaukasian kriisipesäkkeiden tilanne. Jännitteistä huolimatta yleiskokouksen toiminta oli aktiivista.

Valiokunta piti tärkeänä sekä yleiskokouksen tekemää vaalitarkkailutyötä että Suomen valtuuskunnan aktiivista osallistumista vaalitarkkailumissioihin, vaalitarkkailutyön kehittämiseen ja seurantaan. Ylipäättään valiokunta huomioi käsittelyssään Suomen valtuuskunnan aktiivisen työn ja sen, että valtuuskunnan jäsenet ovat saaneet useita luottamustehtäviä liittyen muun muassa rauhanvälitykseen.

Arvoisa puhemies! Vaikka toimintakertomus koskeekin vuotta 2019, kiinnitti ulkoasiainvaliokunta kertomusta käsitellessään huomiota siihen, että covid-19-pandemia on estänyt yleiskokouksen virallisten kokousten järjestämisen maaliskuusta 2020 lähtien ja muutoinkin vaikeuttanut yleiskokouksen toimintaa. Valiokunta painottaa, että nykyisessä kansainvälispoliittisessa tilanteessa Etyjin ja sen yleiskokouksen työlle on erityistä tarvet-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 151/2020 vp

ta. Valiokunta tukee Suomen delegaation työtä yleiskokouksen toimintamahdollisuuksien turvaamiseksi. Esimerkiksi on merkityksellistä etsiä ratkaisuja sähköisen äänestämisen mahdollistamiseksi. On tärkeää, että yleiskokous pystyisi jatkamaan niin poliittista dialogia kuin esimerkiksi vaalitarkkailutehtäviä.

Arvoisa puheenmies! Tässä lyhyesti ulkoasiainvaliokunnan keskeiset huomiot kertomuksen johdosta. Valiokunnalla ei ole huomautettavaa kertomuksen johdosta.

17.14 Inka Hopsu vihr: Arvoisa puhemies! Kansainvälinen monenkeskinen yhteistyö, multilateralismi, on kokenut viimeisten vuosien aikana suurta vastustusta ympäri maailmaa. Globaalin yhteistyön takapakkia ei ole auttanut myöskään se, että Yhdysvallat on aiemman johtonsa toiveesta vetäytynyt ennen aktiivisen ulkopolitiikan ja kansainvälisen yhteistyön kentältä. Tähän on toivottavasti esimerkiksi ilmastotyön osalta nyt odotettavissa muutosta. Protektionismia ei siis ole harjoitettu pelkästään talouspolitiikassa, vaan se on viime aikoina näkynyt myös ilmastomuutoksen vastaisessa työssä, kriisinhallinnassa ja ihmisoikeustyön saralla.

Kun otamme huomioon kasvavan nationalismin, demokratian ja sananvapauden alamäen ja ääriilikkeiden nousun, on Euroopan ja sen lähialueiden kehityskulku erittäin huolestuttava. Kansallisvaltioiden sisäänpäin käpertymisen sijaan tarvitsemme päinvastoin lisää yhteistyötä ja kansainvälistä johtajuutta. Monenkeskinen yhteistyö on erityisen tärkeää nopeasti muuttuvassa maailmassa, jossa ilmiöt ja haasteet ovat kansallisvaltioiden rajat ylittäviä. Koronavirus on viimeistään osoittanut kansainvälisen yhteistyön ja koordinoinnin tärkeyden.

Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestö Etyjillä on tärkeä rooli yhteistyön ja turvallisuuden edistämisessä. Vallitseva koronavirusi ja sen varjolla tehdyt ihmisoikeusloukkaukset ympäri maailmaa, Vuoristo-Karabahin sota, presidentti Lukašenkan itsevaltaiset toimet Valko-Venäjällä, Venäjän laittomat toimet Krimin liittämiseksi ja Itä-Ukrainassa yhä käynnissä oleva konflikti ovat juuri niitä esimerkkejä kansainvälistä huomiota vaativista tapahtumista, joissa Etyjin rooli voi muodostua keskeiseksi. Tarvitsemme vastuunkantoa ja johtajuutta ajassa, jolloin valtiot eivät näytä näkevän aina omien rajojensa ulkopuolelle.

Mitä olemme Suomen Etyj-valtuuskunnassa sitten tehneet viimeisen kuluneen vuoden aikana? Etyjin Suomen valtuuskunnan vuosi läsnä ollen jäi hieman keskeneräiseksi, kuten moni muukin toiminta koronaviruksen takia. Viime vuoden puolella ehdimme osallistua kolmeen parlamentaariseen yleiskokoukseen. Ensimmäinen pidettiin Luxemburgissa, toinen kokous järjestettiin Marokon Marrakechissa ja kolmas helmikuussa Itävallan Wienissä. Yleiskokouksissa keskustelu virisi muun muassa energiaturvallisuudesta, maahanmuutosta, muukalaisvihasta, ihmiskaupasta ja ilmastomuutoksesta. Koronakriisin myötä Etyj on järjestänyt valtuuskunnille useita webinaareja ajankohtaisista aiheista, ja työ on jatkunut etäkokouksin ja erityistehtävissä.

Olen itse nostanut kokouksissa kansainvälisen yhteistyön merkitystä ihmisoikeuksien ja vähemmistöjen oikeuksien turvaamisessa. Olen halunnut korostaa myös uskontojen välisen vuoropuhelun roolia rauhantyössä. Maapallon väestöstä 80 prosenttia kuuluu johonkin uskonnolliseen yhteisöön, joten tarvitsemme eri uskontojen ymmärrystä ja dialogia. Esitin toiveen, että uskonnolliset johtajat ilmaisisivat omalla esimerkillään, että vihaan yllyttäminen on väärin ja että uskontojen väliseen vuoropuheluun tarvitaan kaikkia osapuolia. Syrjintää, suvaitsemattomuutta ja muukalaisvihaa ei voi torjua ymmärtämättä, mistä ne kumpuavat. Vihapuheen syyt löytyvät syrjäytymisestä, köyhyydestä, epätasa-arvosta, osatto-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 151/2020 vp

muuden kokemuksista, peruskoulutuksen puutteesta, väkivallasta ja yhteiskunnan instituutioiden heikkoudesta. Lisäksi sosiaalinen media yhtäältä mahdollistaa vihan lietsomnan, mutta toisaalta se on antanut ihmisille myös mahdollisuuden seurata ei-toivottuja ilmiöitä ja räikeät ihmisoikeusloukkaukset ennen hyvin suljetuistakin valtioista ovat tulleet julki.

Etyj osallistuu myös aktiivisesti jäsenmaidensa vaalitarkkailuihin tavoitteenaan valvoa ja parantaa oikeusvaltiokehitystä. Olen osallistunut Etyjin tarkkailuoperaatioon Uzbekistanissa ja nyt korona-aikaan Georgiassa. Ulkoasiainvaliokunta nostaa mietinnössään sen tärkeyttä, että Suomi voi osallistumalla vaalitarkkailuihin tukea demokraattisten vaalien asianmukaista toteutumista ja osoittaa sen tärkeyden, että poikkeusoloista huolimatta vaalikausia ei lähdetä pitkittämään vaan vaalien järjestämiseen etsitään koronaturvallisia ratkaisuja. [Puhemies koputtaa] Toivottavasti kuntavaalien osalta emme itsekään unohda tätä näkökulmaa.

17.20 Kimmo Kiljunen sd: Arvoisa puhemies! Meillä on siis Etyjin parlamentaarisen yleiskokouksen Suomen valtuuskunnan vuosikertomus käsittelyssä, ja me hyvin tiedämme, että Etyj-järjestö ei ole mikä tahansa järjestö suomalaisesta perspektiivistä. Etyjiin yhdistyy usein käsite Helsingin henki. Etyj-järjestön edeltäjä tai varsinaisesti ydin on aikoinaan Etyk-konferenssissa, joka 1975 pidettiin Helsingissä ja joka silloin loi yhteistyöfoorumin kahtia jakaantuneen Euroopan eri osapuolten välille keskustella yhteisestä turvallisuudesta. Kylmän sodan jakolinjojen purkaututtua 90-luvun alkuun mennessä Etyk-konferenssit muuttuivat Etyj-järjestöksi, ja sille tuli peruskirja, joka olennaisesti loi tämän niin sanotun laajan turvallisuuden käsitteen, jossa on perussisältönä se, että turvallisuus on yhteistä, jakamatonta. Me emme rakenna turvallisuutta toisen naapurin kustannuksella, vastapuolen kustannuksella, vaan jokaisen turvattomuus on yhteistä.

Toinen keskeinen elementti on, että me puhuimme laajasta turvallisuudesta, emme ainoastaan sotilaallisista uhista, vaan laajemmin ymmärsimme myöskin muun tyyppiset uhkatekijät, ulkoiset uhkatekijät yhteiskunnassa. Tämä pandemiatilanne, joka meillä juuri nyt on, on hyvä esimerkki siitä.

Ja kolmantena — ja se oli se varsinainen innovaatio Etyjin merkeissä — oli se, että me emme puhu enää ainoastaan valtioiden turvallisuudesta vaan kansalaisten, ihmisten turvallisuudesta, eli ihmisoikeudet tulivat osaksi sitä turva-arkkitehtuuria, jota Eurooppaan oli luomassa, ja sitä kautta ymmärrämme tämän laaja turvallisuus -käsitteen syvyyden.

Arvoisa puhemies! Minulla on tässä parhaillaan päällä oranssinen paita, joka on merkkinä Istanbulin sopimuksesta, joka tähtää nimenomaan naisiin suuntautuvaa väkivaltaa vastaan. Tänään on päivä, jota ympäri maailman juhlistamme sillä oranssisella värillä, ja se kytkeytyy juuri Etyj-järjestöön ja tähän ihmisoikeuskulmaan, mitä Etyj myöskin omalla tavallaan on ollut edistämässä. Tämä on tärkeä huomioida.

Tässä jo sekä ulkoasiainvaliokunnan puheenjohtaja että edustaja Hopsu viittasivat omista puheenvuoroissaan niihin toimialueisiin, joilla Etyj on erityisesti toiminut. Se on pitkälle toiminut niin sanotun kovan turvallisuuden puolella, luonut siltaa ylitse vastakkainasettelujen. On hyvin olennaista, että Etyj-järjestössä on mukana sekä Atlantin tuolta puolen Yhdysvallat ja Kanada että tältä toiseltakin puolelta, voi sanoa, Venäjä nykyisin ja siihen läheisesti nivoutuneet maat, ja koko Euroopan unioni on siellä jäsenvaltioidensa pohjalta mukana, eli se on laaja yhteistyöfoorumi. Se on ollut keskeisessä tehtävässä asevalvonnan puolella. Keskimatkan ohjuksia koskevat sopimusjärjestelyt neuvoteltiin pitkälti Etyj-formulan puitteissa. Luottamusta lisäävät toimet ovat olleet se iso, iso ulottuvuus, jossa on py-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 151/2020 vp

ritty puolin ja toisin seuraamaan varustelukehityksiä, tuettiin aseistariisuntatoimia silloin 90-luvulla, 2000-luvun alussa voimakkaasti. Ne olivat kaikki isoja askeleita.

On valitettavaa, että tänä päivänä Euroopassa tämä suurvaltojen jännitteinen tilanne, jossa on monia osatekijöitä, niin kuin jo alustavissa puheenvuoroissa tuotiin esille, on luonut tilanteen, että Etyjistä on tullut enemmänkin riitelyn foorumi kuin yhteistyön foorumi. Se näkyy tänä päivänä Etyjin tilanteessa hyvin vahvasti. Pysyvän neuvoston kokoukset ovat lähestulkoon keskinäistä syyttelyä tällä vastakkainasettelun akselilla, ja se ei ole kyllä nyt sen Helsingin hengen mukaista, mitä me olemme halunneet viedä eteenpäin, missä keskustelemalla, dialogin, yhteistyön kautta luotaisiin yhteistyöfoorumia.

Etyjillä on ollut keskeinen rooli myöskin niin sanottujen jäätyneiden konfliktien seurannassa. Etyjin missiot tekevät työtä useissakin maissa mutta ennen kaikkea näissä jäätyneissä konflikteissa: Transnistrian tilanne Moldovassa, 5+2-formula, nimenomaan Etyjin formula; Georgiassa Etyjillä oli pitkään rooli — sitten, kun tämä kriisi puhkesi, Euroopan unioni sai siinä roolia, YK myöskin enemmän kuin ehkä Etyj; ja hyvin keskeinen rooli Etyjillä on ollut nimenomaan Minskin prosessissa, joka liittyy Nagorno-Karabahin kriisiin, jossa Etyj on ollut se runko. Puheenjohtajavaltiot siellä sitten — Venäjä, Yhdysvallat ja Ranska — ovat tätä Minskin prosessia vieneet eteenpäin.

Me olemme juuri todistaneet tänä syksynä tämän traagisen tilanteen, jossa Armenia ja Azerbaidžan ajautuivat aseelliseen selkkaukseen, erittäin intensiivisiin sotatoimiin, tuon Nagorno-Karabahin kriisin osalta. Siinä on nyt löytynyt rauharatkaisu, väliaikainen rauhan ratkaisu, aseet ovat vaienneet. Venäjä on ottanut hyvin keskeisen roolin tässä tilanteessa. Siellä venäläiset rauhanturvaajat tulevat ikään kuin sitä aselepoa valvomaan. Olennaista on, että Nagorno-Karabahin kriisi ei ole vielä ohitse, koska tämä sopimusjärjestely, joka tähän tehtiin, ei ole vielä määrittämässä Nagorno-Karabahin statusta. Tässä joudutaan keskustelemaan, ja siinä suhteessa vielä varmasti Etyjillä ja Minskin prosessillakin on tilansa.

Minä näen, että aika on tässä nyt mennyt ohitse, eli palataan aiheeseen.

17.25 Kristiina Salonen sd: Arvoisa puhemies! Tämän edustaja Kimmo Kiljusen puheenvuoron jälkeen, joka sisälsi hyvin paljon asiantuntemusta, osaamista ja ymmärrystä, tyydyn itse alkuperäisen puheenvuoroni sijaan oikeastaan ainoastaan nostamaan esille ja kehumaan Suomea. Siis meillä on ollut antaa paljon asiantuntijuutta ja osaamista Etyjille, kuten esimerkiksi edustaja Kiljusen osalta. Vaalitarkkailun osalta Ilkka Kanerva on ollut paljon vuosien mittaan esillä, ja kuten todetaan myöskin tässä ulkoasiainvaliokunnan mietinnössä, niin Suomea nostetaan esille ansioituneena myöskin rauhanvälityksen saralla, ja esille nousevat Johannes Koskinen, Inka Hopsu ja Kimmo Kiljunen. Toivottavasti en nyt jättänyt ketään tässä sanomatta.

Erittäin hyviä puheenvuoroja on käytetty edellä, joissa näkyy syvä ymmärrys ja osaaminen Etyjin toiminnassa ja yleisestikin turvallisuuden ja rauhanvälityksen ymmärrys vaalitarkkailun saralta. Kiitän siis näitä edustajia heidän tekemästään työstä.

17.26 Hussein al-Tae sd: Arvoisa puhemies! Etyj on todella tärkeä foorumi, mutta niin kuin YK:ssakin useimmiten se itse keskustelupaikka saattaa olla riitainen, ennen kuin mennään konkretian tasolle. YK:ssa rokotukset, ruokaohjelma, erilainen ihmisoikeuksiin liittyvä työ ja samalla tavalla Etyjissä rauhanvälitys ja asetarkkailu — konkreettiset toimet ovat kentällä, aivan valtavan, valtavan tärkeitä ylläpitää. Tässä kohtaa minä näkisin, että vaikka joskus saatamme kritisoida Etyjiä — itsekin olen niissä kokouksissa joskus ollut

Pöytäkirjan asiakohta PTK 151/2020 vp

asiantuntijana, ja riitaisalta se paikka näyttää — niin hyvin usein, kun mennään kentälle, nähdäänkin, että pystytään kuitenkin edistämään asioita. Kun olen toiminnassa ollut mukana, niin olen huomannut, että usein nimenomaan suomalaisia tällä rauhanvälityssaralla arvostetaan ja heihin luotetaan, ja siksi koen, että Etyj on, niin kuin tässä aikaisemmat puhujat ovat sanoneet, meille hyvin keskeinen foorumi ylläpitää ja tukea jatkossakin — myöskin sen vuoksi, että Yhdysvalloissa on vaihtumassa johto. Tulevan presidentti Bidenin aikana olisikin järkevää, että pystyttäisiin Etyjin foorumin kautta myöskin lisäämään ymmärrystä ja imperatiivia, sitä tärkeyttä, että erilaiset ohjukset, varsinkin joukkotuhousteiden kuljetukseen pystyvät ohjukset, pystyttäisiin joillain uusilla sopimuksilla ja sopimusten uusimisilla rajaamaan. Tässä on nyt neljä vuotta aikaa, parhaimmillaan kahdeksan vuotta aikaa Etyjin roolia tästä näkökulmasta vahvistaa ja sitä myöten Euroopan rauhaa ja maailmanrauhaa näissä kysymyksissä. Senkin vuoksi koen, että on tärkeää, että suomalainen valtuuskunta Etyjissä pitää Suomen kantoja esillä ja vahvistaa rauhanvälitystyötä ja rauhantyötä Etyj-foorumissa.

17.29 Kimmo Kiljunen sd: Arvoisa puhemies! Oli arvokasta kuunnella edustaja Salosen ja al-Taeen puheenvuoroja. Haluaisin sikäli täydentää sitä, että me näemme tämän kontekstin oikein. Edustaja Salonen kiitteli tässä — lähtikin näköjään pois — kansanedustajia, jotka ovat olleet merkittävässä rooleissa erilaisissa kansainvälisissäkin tilanteissa vaalitarkkailusta erilaisiin erityisedustajien tehtäviin, ja edustaja al-Tae viittasi tähän rauhanvälityksen puoleen. Haluaisin omasta kokemuksestani, tai en puhu omasta kokemuksestani vaan laajasti näkemyksestäni, mikä on tässä syntynyt, sanoa sen näin päin, että suomalaiset ovat valmiita auttamaan kansainvälisissä tilanteissa, jos apua, hyviä palveluksia tarvitaan, mutta se, että sinä olet suomalainen, ei paljon auta. Se auttaa paljon, että Suomi toimii aktiivisena jäsenenä jossakin kansainvälisessä kontekstissa, järjestössä, ja silloin siinä tilanteessa syntyy helposti se tilanne, että Suomen passi on arvokasta valuuttaa, koska silloin aktiivinen suomalainen toimija on helppo ottaa käyttöön erilaisissa vaikeissa neuvottelu-, konfliktitilanteissa, jolloin me saamme sitten isompaakin roolia, me aktiivisesti mukana toimivat henkilöt, kuin mihin ehkä muuten pystyisimmekään.

Aloitetaanko nyt vaikka Ilkka Kanervasta, sillä hän on tällä hetkellä Etyjin rauhanvälityksen erityisedustaja: myöskin vaalitarkkailutilanteissa meillä on useilla ollut tilaisuus johtaa näitä vaalitarkkailuoperaatioita. Itse olen Etyjissä aikoinaan toiminut Keski-Aasian erityisedustajana ja myöskin Moldovan erityisedustajana olen suoraan ollut tilanteissa, joissa on ollut hyvin väkivaltaisia asetelmia, jouduttu juuri tätä rauhanvälityskapasiteettia rakentamaan, ja on auttanut se, että on ollut tämä suomalainen status ja Etyj-organisaatio.

Meillä ei ole nyt esillä Euroopan neuvoston vuosikertomusta, mutta se tuli tässä aikaisemmin. Muun muassa tässä Valko-Venäjän tilanteessa meillä on tänä päivänä mahdollisuus avittaa juuri sen takia, että me toimimme kansainvälisessä järjestössä ja suomalaisina meillä on tämä hyvä lähestymistapa siinä, että mieluummin olemme lääkäreitä kuin tuomareita, ja autamme tätä prosessia nyt ratkaisussa. Tästä syntyy usein tämä kuvio. Sen takia on arvokasta, että me näin tunnistamme tämän tässä eduskunnankin tasolla, että kansanedustajatkin tekevät kansanedustajatyötä usein näissä kansainvälisissä järjestöissä tässä muodossa.

Keskustelu päättyi.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 151/2020 vp

Eduskunta hyväksyi valiokunnan ehdotuksen kannanotoksi kertomuksen K 8/2020 vp johdosta. Asian käsittely päättyi.